

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№3/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 162 sahifa,
20-mart, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woockyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

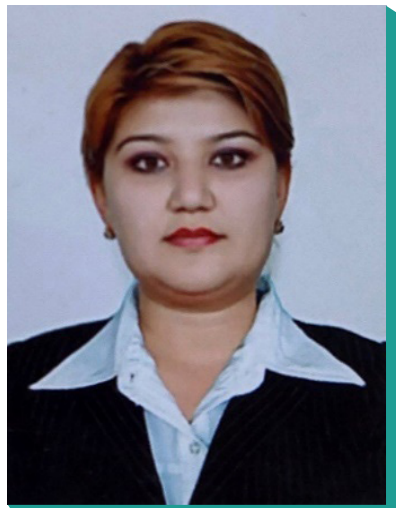
Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonini transformatsiya qilishning samarali yo'llari.....	10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna	
Maktab darsliklari innovatsion o'qitish vositasi sifatida.....	14
Abdullayeva Maftuna Odiljon qizi	
O'quvchilarda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usullari.....	18
Aliyeva Shahrizoda Berdimurod qizi	
Fizikada darsdan tashqari to'g'arak mashg'ulotlarida (7-sinf) o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish	20
Allayarova Sayyora Xadjibayevna	
Kouching texnologiyalari asosida bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining amaliy kompetentligini rivojlantirish.....	26
Axmedova Sarvinov Azatovna	
Pedagogik ta'limda klaster metodlarining dunyo mamlakatlari tajribasidagi o'rni.....	29
Badalov Dilmurod Abdixalilovich	
Human-AI Collaboration in Teaching: a New Paradigm in Pedagogy	32
Baxarova Asila Shermatovna	
Orienting 7th-Grade Students Towards Career Choices Through Interdisciplinary Teaching of Physics	35
Boyturayeva Gulbahor Kamoliddin qizi, Zakhidov Ibrokhimjon Obidjonovich	
Muhandislik sohasi ta'lim yo'nalishi bo'yicha tadbirkorlik g'oyasini shakllantirish usullari	41
Butayev Tuxtasin	
Chet tillarini o'rganishda ertaklarning roli va ahamiyati	46
Djuraeva Gavxar Normurotovna	
Ta'limda "boshqaruv", "kompetentlik" hamda "boshqaruv kompetentligi" tushunchalari.....	49
Egamberdiyeva Gulxayohon Bahodir qizi	
Grammar in Spoken and Written Communication: Practical Aspects – the Use of Communication and Common Errors in Grammar Usage	53
Elmirzayeva Maftuna Dusmurod kizi, Mustafoyeva Nigina Shuhrat qizi	
Gadgetlar bolaning rivojlanishi va sog'lig'iga qanday ta'sir qiladi	57
Fayziyeva Nodira Sobirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining konstruksiyalash va modellastirish kompetensiyalarini rivojlantirish.....	61
Haydarov Mirjalol Shog'dorovich	
Innovatsion yondashuv asosida "Qon aylanish sistemasi" mavzusi bo'yicha nazariy mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazish metodikasi (8-sinf misolida).....	64
Ibragimova Kamola Zokirjon qizi	
"Bolalar folklori" fanini o'qitishda talabalar tadqiqotchilik kompetensiyasini akmeologik yondashuv asosida takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari	68
Ilxamova Bibinur Po'latjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtidorli bolalar bilan ishlash texnologiyalari	71
Karimjonova Dilrabo Akbarali qizi	
Gamification in Primary School: How Game-Based Methods Increase Motivation to Learn.....	74
Khaitova Nazokat	
Enhancing Project Competencies in Academic English: Integrating Music, Drama, and Technology in Engineering Education.....	78
Abdullayeva Komila Timurovna	
Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limni tashkil etishning dolzarb masalalari.....	81
Mamatisayeva Surayyo Axmadjon qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining boshlang'ich sinflarida "Lesson study" metodikasidan foydalanish.....	87
Muradova Feruza Abdurazak qizi	
Ta'limni raqamlashtirish sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida.....	90
Musaeva Umida Xolmatjonovna	

Zamonaviy ta'limga asoslangan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining didaktik salohiyatini takomillashtirish masalalari.....	94
O'rinova Feruza O'ljayevna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ ko'nikmalar – ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida	98
Otabek Abduraxmonov	
The Development of Technical University Students' Skills for Creative Engineering Projects	102
Parmankulov Farkhod Nurali ugli	
Ijodkorlik asosida bo'lajak tarbiyachilar kasbiy kompetentligini shakllantirish	110
Quysinova Shahlo Nasim qizi	
Boshlang'ich ta'limda o'quv jarayonini loyihalashtirishda innovatsion yondashuv	114
Rahmonov Azamat Ruzvonovich	
Bo'lajak o'qituvchilarning integrativ yondashuv asosida kreativ qobiliyatini shakllantirish	117
Riskitillayeva Nihola Abduvohid qizi	
Kasbiy rivojlanishning umumiy konsepsiyasi va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati.....	120
Turg'unov Axror Yodgor o'g'li	
Ona tili ta'limida fonetik va orfografik mashqlar tasnifi.....	124
Urazboyeva Sabohat Ortiqboyevna	
Shaxs oti yasovchi -chi affiksining faollashuvi	128
Usmanov Abdijabbar Norbo'tayevich	
Experimental Study of Developing Students' Inclusive Readiness in Higher Education Pedagogy Based on a Competency Approach.....	131
Xafizova Umida Juraboy qizi	
Texnik sohalar bo'yicha ingliz tilidagi terminologiyani o'rgatish metodikasi	134
Xolxodjayeva Dilfuza Shoakrom qizi	
Biologiya o'quv fanidan olimpiadalar tashkil etishning pedagogik shart- sharoitlari	139
Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li	
Oliy ta'lim tarixiy paradigmalarining shakllanishi va ularning rivojlanish bosqichlari.....	143
Ziyoieva Irodaxon Umidjon qizi	
Теоретические основы профессиональной рефлексии в педагогической деятельности.....	147
Мухсиева А. Ш., Исохонова А. Ш.	
Анализ основных проблем начального образования в контексте современных вызовов.....	150
Латипова Маърифат Салохиддиновна	
Pedagogik faoliyatda praksiologiyaning o'rni.....	155
Kaldibekova Anargul Sotbarovna, Rahmonova Sevara Burxon qizi	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti.....	158
Ashurova Dilfuza Nabiyevna, Shokirova Durdona Shuxrat qizi, Toshtemirova Kamola Ergashevna	

Musaeva Umida
Xolmatjonovna

Jizzax davlat pedagogika
universiteti o'qituvchisi

TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING IJTIMOIY-MADANIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH – IJTIMOIY- PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxslararo va professional muloqotda madaniyatlararo muloqotga hissa qo'shish, yosh avlodni o'zaro tushunish ruhida tarbiyalash hamda oliy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning samarali yo'llarini izlash masalalari yoritilgan. Ushbu jarayon tizimli, shaxsiy, faollik, paradigma, kompetensiya va boshqa yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil qilinadi hamda ularni o'zgartirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimining dinamikligi – bu jarayonning doimiy o'zgarishi, yangi mazmun bilan to'ldirilishi masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-madaniy, kompetensiya, tizim dinamikligi, tizimli yondashuv, shaxsiy yondashuv, faollik, paradigma, madaniyatlararo muloqot.

Abstract: This article explores issues of interpersonal and professional communication that contribute to intercultural dialogue, the upbringing of the younger generation in a spirit of mutual understanding, and the search for effective methods of preparing future teachers in the higher education system. This process is analyzed from the perspectives of systematic, personal, activity-based, paradigmatic, competency-based, and other approaches, as well as the possibilities for their transformation. Special attention is given to the dynamic nature of the system for developing the socio-cultural competence of future teachers, which is characterized by continuous changes and the enrichment of the process with new content.

Key words: socio-cultural, competence, system dynamics, systematic approach, personal approach, activity, paradigm, intercultural communication.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы межличностной и профессиональной коммуникации, способствующие межкультурному диалогу, воспитанию молодого поколения в духе взаимопонимания, а также поиску эффективных методов подготовки будущих преподавателей в системе высшего образования. Данный процесс анализируется с точки зрения системного, личностного, деятельностного, парадигмального, компетентностного и других подходов, а также рассматриваются возможности их трансформации. Особое внимание уделяется динамичности системы формирования социокультурной компетентности будущих педагогов, что обусловлено постоянными изменениями и наполнением процесса новым содержанием.

Ключевые слова: социокультурный, компетентность, динамика системы, системный подход, личностный подход, активность, парадигма, межкультурная коммуникация.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-289-son¹ qarorida pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarini tizimli rivojlantirish, ularda boshqaruv faoliyatini takomillashtirish, ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etgan holda zamonaviy ta'lim dasturlarini ishlab chiqish hamda yuqori malakali professional kadrlar tayyorlashni yangi bosqichga ko'tarish vazifalari belgilab berilgan^[1].

1 <https://www.lex.uz/docs/-6079561>

Zamonaviy ta'lim sohasining rivojlanishi, uning murakkabligi va dinamikligi barcha fanlarga, ayniqsa, o'qituvchiga yangi talablarni qo'yadi. Muloqot qilish qobiliyatini shakllantirish zarurati kelajakdagi o'qituvchining zarur va yetarli darajada ijtimoiy-madaniy kompetensiyaga ega bo'lishini talab etadi. Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish muammosi olimlar tomonidan yetarlicha o'rganilmagan. Shu sababli pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimini yaratish zarur.

Shaxslararo va professional muloqotda madaniyatlara aloqa muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday kompetensiyaga ega bo'lgan bo'lajak o'qituvchi yosh avlodni o'zaro tushunish ruhida tarbiyalashga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, boshqa madaniyatlarga hurmatni shakllantirib, o'z mamlakati hamda butun dunyoning yagona ijtimoiy-madaniy makonini saqlashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning samarali yo'llarini izlash tizimi tizimli, shaxsiy, faollik, paradigma, kompetensiya va boshqa yondashuvlar hamda ularni o'zgartirish nuqtai nazaridan olib borilmoqda. Ularning bir-birini to'ldiruvchi qo'llanishi bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonining tashkiliy murakkabligini aniqlash hamda uni samarali ishlaydigan tizim asosida ishlab chiqishni ta'minlaydi.

Ta'limni yangilashning asosiy strategiyasi bo'lgan talabaga yo'naltirilgan yondashuv pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash nazariyasi va amaliyotida konseptual o'ringa ega. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvda birinchi o'rinda shaxsning o'ziga xosligi va o'quv jarayonining sub'ektivligi turadi.

M.V. Klarin o'z tadqiqotida shunday qayd etadi: "Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti shaxs dunyosiga e'tibor, umuman madaniyatda, xususan, ta'limda individuallik tendensiyalari bilan tavsiflanadi" [2]. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'zgaruvchan ijtimoiy-madaniy vaziyatda shaxsning o'z taqdirini o'zi belgilash, o'zini o'zi anglash va ijtimoiy moslashishiga qaratilgan. O'rganilayotgan kompetensiyaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, kelajakdagi o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimini yaratishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ikkita umumiy yo'nalishi – ijtimoiylashuv va individuallashtirish asos qilib olinganligini ta'kidlash mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdan foydalanish o'z-o'zini rivojlantiradigan shaxsning ichki zaxiralarini faollashtirishga imkon beradi.

A.S. Belkinning fikricha, talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini to'laqonli shakllantirish faqatgina mustahkam bilim, ko'nikma, malaka va sifatlarni rivojlantirish bilangina emas, balki sub'ektiv tajribani doimiy boyitish va o'zgartirish orqali ham erishiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimi quyidagilardan iborat: yaxlitlik, tekislik, ishlab chiqarish, integratsiya, ochiqlik, dinamizm. Ushbu tamoyillar yig'indisining tizimni tashkil etuvchi o'zagi – talabalarni madaniyatlara muloqot bilan bog'liq kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonini ta'minlashdir.

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirishning ishlab chiqarish qobiliyati – bu kompetensiyaning boshlang'ich holatini yangi sifatga ega bo'lishini ta'minlaydigan izchil va o'zaro bog'liq harakatlar tizimidir. Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimida ushbu tamoyilni amalga oshirish materialni jadal taqdim etishni, faol pozitsiyani va talabalarning mustaqilligini, doimiy fikr-mulohazani, aniq harakatlarni algoritmashni ta'minlaydi.

Doimiy rivojlanish holatida bo'lgan tizim atrof-muhit ta'sirida bo'ladi va o'z tarkibiga turli xil ilmiy fanlarning rivojlanishidagi yutuqlarni aks ettiruvchi yangi tarkibiy qismlarni kiritishga tayyor. Shunday qilib, so'nggi yillarda ta'lim tizimida uning ochiqligi natijasi bo'lgan eng muhim o'zgarishlar – kompyuter texnologiyalarining joriy etilishi, muloqot va ijtimoiy-madaniy yo'nalish tamoyilining rivojlanishi ta'siri ostida sodir bo'ldi. Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- motivatsion-maqсадli – talabalarda ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish zarurati, madaniyatlara muloqotida ishtirok etish qobiliyati va tayyorgarligini shakllantirishga yo'naltirish;
- mazmun-protsessual komponent – umumiy kasbiy va maxsus tayyorgarlik bloklarini o'z ichiga oladi: ijtimoiy-madaniy va lingvistik;
- tizimning tashkiliy-texnologik tarkibiy qismi – bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish shakllari, usullari va vositalarini belgilaydi;

- mezon-darajali komponent – talabalar o'rtasida ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish darajasi uchun mezonlarni ajratishni nazarda tutadi;
- tuzatish-baholash komponenti – bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida kamchiliklarni bartaraf etishni, ta'lim subyektlari bilan aloqa o'rnatishni, ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish samaradorligi to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z vaqtida olishni ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimining motivatsion-maqсадli komponenti motivatsion kuchlar, niyatlar va shaxsiy imtiyozlar kombinatsiyasi bilan belgilanadi hamda bo'lajak o'qituvchining subyektiv ijtimoiy-professional pozitsiyasini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Motivatsion komponent ijodiy-kognitiv faoliyatga ongli ehtiyoj sifatida tushuniladi. "Talabaning motivatsion sohasi mazmunini tahlil qilish unga nimaga intilayotganini, nima uchun buni xohlayotganini va nima nomidan – bir so'z bilan aytganda, uning yo'nalishini hamda barcha faoliyatining maqsadga muvofiqlik mexanizmini ochishga yordam beradi" [6].

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimining mazmun-prosessual tarkibiy qismi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarni egallashi, shuningdek, samarali kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan kasbiy muhim fazilatlarini shakllantirishga mo'ljallangan umumkasbiy va maxsus tayyorgarlik bloklarini o'z ichiga oladi. Umumkasbiy tayyorgarlik talabalar tomonidan bilimlarning yaxlit tizimini, voqelikni bilish va o'zgartirish usullari hamda vositalarini o'zlashtirish va ulardan foydalanish jarayonini o'z ichiga oladi. Umumkasbiy tayyorgarlik nazariy va falsafiy tushunchalarni anglashni ham qamrab oladi. Biz ijtimoiy-madaniy blokni umumiy madaniyat va mintaqashunoslik komponentlarining kombinatsiyasi sifatida tushunamiz, bu esa ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning umumiy madaniy, mintaqaviy, lingvomadaniy va informatsion komponentlarini shakllantirishni nazarda tutadi.

Tarixiy komponent umumiy madaniy komponent bilan chambarchas bog'liq. Talabalar etnik guruhlarining madaniy-tarixiy rivojlanish jarayoni, falsafiy, diniy va ma'naviy qadriyatlar yo'nalishlari hamda ularning rivojlanish dinamikasi, moddiy va ma'naviy madaniyat yutuqlari, jamiyatning rivojlanishiga qo'shgan hissasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lishlari lozim. Madaniyatlararo muloqotni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bo'lajak o'qituvchi yuqori darajadagi umumiy madaniyatga ega bo'lishi, shuningdek, o'z ona mamlakati madaniyati va tarixini yaxshi bilishi kerak.

Tizimning tashkiliy-texnologik komponenti bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish shakllari, usullari va vositalarini belgilaydi. Tuzatish-baholash komponentining o'ziga xos jihati bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonini diagnostika qilish, uning natijalarini baholash, o'z harakatlarini to'g'rilash hamda keyingi bosqichni qurish imkonini beradigan o'qituvchining talabalar bilan aloqasini o'rnatishdan iborat. Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimining tuzatish-baholash komponentini amalga oshirish mexanizmi ushbu jarayonda aks ettirilgan.

Ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish kelajakdagi o'qituvchining aks ettiruvchi pozitsiyaga kirmasligi mumkin emas. Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish tizimini yaratish tamoyillaridan biri – o'rganilayotgan hodisani bosqichma-bosqich shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Motivatsion-moslashuvchan bosqich. Ushbu bosqichning maqsadi ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatga qadriyatlarga asoslangan munosabatni shakllantirish uchun zamin yaratishdan iborat. "Inson uchun ayniqsa qimmatli va ahamiyatli bo'lgan narsa yakuniy tahlilda uning faoliyatining motivlari va maqsadlari sifatida harakat qiladi hamda shaxsiyatining haqiqiy o'zagini belgilaydi" [5]. Ushbu bosqichda ijtimoiy-madaniy kompetensiyani aks ettiruvchi bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarining hozirgi darajasi aniqlanadi. Talabalar ijtimoiy-madaniy ma'lumotlarni izlash, qayta ishlash va qo'llash bilan bog'liq ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Akademik turdagi o'quv faoliyatining o'ziga xos jihati shundaki, mavjud ma'lumotlar o'quv jarayonidan o'tib, bilimga aylanadi. Bu faoliyat individual, juftlik va jamoaviy ishlarni o'z ichiga oladi. Yetakchi usullar – aqliy hujum, rolli o'yinlar, dars-ta'til, mini-loyihalar va dars-musiqiy usullardir.

Tuzatish-stabillash bosqichi. Bu bosqichning maqsadi bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy bilim, ko'nikma va malakalarini chuqurlashtirishdan iborat. Talabalar milliy mentalitet, o'z mamlakatining milliy merosi va tarixi haqidagi bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga shaxsan jalb etiladi. Shuningdek, ular turli mamlakatlarning tarixiy shakllangan madaniy modellarida umumiy va farqli jihatlarni topishni o'rganadilar.

Bo'lajak o'qituvchilarning shaxsiy qirralari pedagogik kasbda o'zini anglash va o'zini ro'yobga chiqarishga qaratilgan. Natijada, ijodkorlikning asosi bo'lgan shaxsga yo'naltirilgan kasbiy me'yor ishlab chiqiladi [4]. Talabalarida ijtimoiy-madaniy ma'lumotlarni izlash, qayta ishlash va qo'llash bilan bog'liq ko'nikmalar rivojlanadi.

Refleksiv-mustahkamlash bosqichi. Ushbu bosqichning maqsadi talabalarning kasbiy faoliyat tajribasini o'zlashtirishidir. Shu doirada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy jihatdan muhim fazilatlari rivojlanadi hamda ijtimoiy-madaniy kompetensiyani aks ettiruvchi bilim va ko'nikmalar barqarorlashadi va mustahkamlanadi. Ijodiy mustaqil faoliyat va o'z tajribasini aks ettirish asosida bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo va kasbiy muloqot, bag'rikenglik, o'zini o'zi boshqarish qobiliyati, o'zini o'zi nazorat qilish kabi professional jihatdan muhim fazilatlari takomillashtiriladi. Talaba o'qishni tugatgunga qadar pedagogik faoliyatni o'zlashtirishning istalgan natijasini ongli ravishda belgilaydi ^[4].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirishda ma'ruza-munozara, vizual ma'ruza, video seminarlar, loyiha usuli kabi usullarga ustuvorlik berish maqsadga muvofiq. Ya'ni, kommunikativ harakatning sharoiti va maqsadiga qarab, fikrni ifodalashning eng samarali usulini tanlash mumkin.

Umuman olganda, tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida ishlab chiqilgan ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish tizimi bo'lajak o'qituvchilarni sub'ektiv tajriba, kasbiy va shaxsiy fazilatlardan foydalangan holda faollik rejimida ijtimoiy-madaniy tarbiyalashga hamda ijtimoiy-madaniy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga yo'naltiradi. Bularning barchasi professional faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-yil, 6-son, 70-modda. <https://www.lex.uz/uz/docs/-3107036>
2. Richard E. Boyatzis, David C. McClelland. For The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences Volume IV: Clinical, Applied and Cross-Cultural Research. December 5, 2016.
3. J. Raven (1984). Competence in Modern Society: Its Identification, Development, and Release. UK, p.220.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Знание, 1996. – 340 с.
5. Musurmonova O. Pedagogik texnologiyalar – ta'lim samaradorligi omili. Monografiya. – T.: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 184 b.
6. Колова С.М. Формирование социокультурной компетентности будущих специалистов. Дис. ...канд. пед. наук. – Челябинск, 2002. – 190 с.
7. Елизарова Г. В. О природе социокультурной компетенции [Текст] // Слово, предложение и текст как интерпретирующие системы. Studia Linguistica, 8. СПб.: Тригон, 1998. – С. 25–31.
8. Бердиева Х. Б. Развитие социокультурной компетентности у будущих учителей начальных классов // Педагогическое образование и наука. – 2020. – №1. – С. 128-131.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.